

μέραι ευρύτερας. Ἄλλὰ δὲν εἶνε φόβος ἄρά γε μὴ ὅτι κερδίζει κατ' ἐπιφάνειαν χάνη κατ' ἔντασιν, ευρύτερα δὲ καθισταμένη γίνηται ἤττον βαθεῖα καὶ γενναία;

Ὁμολογῶ ὅτι ἡ συμπάθεια αὕτη ἡ μέχρις ἀπωτάτων χωρῶν ἐξικνουμένη, ἡ φερομένη ἐπὶ τῶν πτερυγῶν τῆς φαντασίας, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦ τόσο βαθεῖα ὅσον ἡ συγκινοῦσα ἡμᾶς ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν οἰκείων ἡμῶν καὶ τῶν συμπολιτῶν, διότι αἱ δυστυχίαι ξένης χώρας δὲν δύναται νὰ συγκινήσωσιν ἡμᾶς ὅσον αἱ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν καὶ τῆς πατρίδος. Ἄλλὰ διότι τὸ νᾶμα τῆς συμπαθείας διαχέεται μακρὰν ἔπεται ἄρά γε ὅτι ἡ πηγὴ αὐτῆς, ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ, δὲν εἶνε ἄφθονος, καὶ ὅτι ἐλαττοῦται πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς συμπολίτας; Τούναντίον πᾶς ἔχων ἀρκούσαν συμπάθειαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὅπως μεταδώῃ αὐτὴν καὶ μακρὰν, καὶ ἐπὶ ξένων ἔτι καὶ ἀγνώστων, θὰ ἦ συμπαθέστερος πρὸς τὰ δεινὰ τῶν οἰκείων. Τὰ δύο ταῦτα αἰσθήματα, οὐ μόνον δὲν ἀποκλείουσιν ἢ περιορίζουσιν ἀλλήλα, ἀλλὰ τὸ ἐν εἶνε συνέχεια τοῦ ἑτέρου.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ αἰσθήματος τοῦ οἴκου πρὸς τοὺς ἀρωγῆς θεομένους ἢ περὶ ἡμᾶς ἢ μακρὰν ἡμῶν ὄντας, εἶνε ἐν τῶν μεγίστων καθηκόντων τῆς οικογενείας καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν καθυερήσεων. Ὁ οἶκος εἶνε ἀβρὸν ἄνθος· ἐπιμελῶς δὲ πρέπει ν' ἀπομακρύνηται αὐτοῦ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ τὸ μαράνη.

Ἐν τε τῇ ἰδιωτικῇ καὶ δημοσίᾳ ἀγωγῇ συντονος δέον νὰ καταβάλληται ἐνέργεια πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἐξαιρέτου τούτου αἰσθήματος καὶ πασῶν τῶν εἰς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ συντελουσῶν πνευματικῶν δυνάμεων.

Καθ' ἡμᾶς εἶνε πεπλανημένος ὁ περὶ τῶν παιδίων στίχος τοῦ Λαφονταίνου: «Ἡ ἡλικία αὕτη εἶνε ἄνευ οἴκου.»

Ἐπίσης δὲ πεπλανημένως, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, παιδαγωγοὶ τινες ἐν οἷς ὁ Ἐρμπερτ Σπένσερ δισχυρίσθησαν ὅτι οἱ παῖδες ἔχουσι φυσικὴν τινα πρὸς τὴν σκληρότητα κλίσιν. Συμφωνῶ μᾶλλον πρὸς τὸν Στέρν ἐν τῷ Tristram Shandy. Ἐπιτιμῶ, ὡς κέρειος τὴν ἀγαθὴν καρδίαν τοῦ ἀγαθοῦ θείου Τωβία, ὅστις ἀντὶ νὰ συντρίψῃ ὄχληρόν τι ἔντομον λαμβάνει αὐτὸ ἀβραῶς ἀπὸ τῶν πτερυγῶν, ἐγείρεται τῆς τραπέζης, ἀνοίγει τὸ παράθυρον καὶ ἀφίνει αὐτὸ ἐλεύθερον λέγων: «Πήγαινε, δυστυχισμένο, δὲν θὰ σὲ πειράξω· ὁ κόσμος εἶνε ἀρκετὰ μεγάλος διὰ ν' χωρέσῃ καὶ σὲ κ' ἐμέ!» Ὁ Στέρν ἰδὼν τὴν σκηρὴν ταύτην ἐν τῇ παιδικῇ του ἡλικίᾳ διηγεῖται ὅτι συνεκινήθη τὰ μέγιστα. Ἡ παιδικὴ ἡλικία, προσλέγει, εἶνε ἡ ἡλικία τῆς συμπαθείας. Συμφωνοῦμεν πρὸς τὸν Στέρν.

Οἱ παῖδες δεικνύονται ἐνίοτε ἀνηλεεῖς, ἀλλ' ἐξ ἀγνοίας τοῦ κακοῦ ὅπερ πράττουσι, ἢ ἐκ κακῆς

ἀγωγῆς, καὶ κακῶν παραδειγμάτων, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐνοήσωσι τὴν δυστυχίαν καθίστανται συμπαθεῖς εἰς τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων.

Ὁ Ἐλεος εἶχεν ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις βωμὸν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Δέον νὰ ἔχη βωμὸν ἐν πάσῃ καρδίᾳ. Ἐν ἑλλείψει ἄλλων ὑπερόχων αἰσθημάτων, τοῦ καθήκοντος, τῆς θρησκείας, τῆς ἀγάπης ἐξασθησαν πάντων, ἄς ἔχωμεν κἂν ἀκμαῖον ἐν ἡμῖν τὸν οἶκτον. Ἄς ἀνακουφίξῃ ὅσον ἐνεστι πλεῖον θὰ ἦθῃ ἡμῶν καὶ τὰ πάθη. Πάντες ἄς συμπαθῶμεν καὶ πρὸς τὸν ἀλλοδαπὸν καὶ πρὸς τὸν ἠττηθέντα ἐχθρόν. Καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς ἐπαναστάσεσι καὶ ταῖς πολιτικαῖς ταραχαῖς, ἄς δεικνύωμεν οἶκτον πρὸς ἀλλήλους! Ἄς χρησιμεύῃ οὕτως ὡς ἐγγύησις ὅτι δὲν θὰ ἐπαναληφθῶσι πλέον αἱ φρικαλεότητες τοῦ παρελθόντος· ἄς χρησιμεύσῃ ὡς ὕψιστον καταφύγιον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς περιφανὲς σημεῖον, διακρίνον ἡμᾶς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἀγρίων. Ἡ συμπάθεια ἄς ἐκτείνηται ὅσημέραι περισσότερον ἐφ' ὅλων τῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἄτινα, παρὰ τὴν πρὸς ἄλληλα ἀπόστασιν, προσεγγίζει ἢ πρόδοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς!

(Francisque Bouillet)

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Μετὰ δέμηνον παύσιν ἠνοιχθήσαν ἀνὰ τὸ Κράτος αἱ κεκλεισμένα τῶν σχολείων θύραι. Ἡ διδασκτικὴ μηχανὴ ἄρχεται πάλιν λειτουργοῦσα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἡμῶν πρόβλημα ἐπανερχεται αὐτὶς φοβερόν.

Πάντες ἀνομολογοῦμεν ὅτι τὰ σχολεῖά μας, μικρὰ καὶ μεγάλα, δὲν ἐκπληροῦσιν ὅσον δεῖ τὸν προορισμὸν αὐτῶν, ὅτι δὲν ἐνασκούσιν ἀγαθὴν ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπίδρασιν, ἀναπτύσσοντα καὶ διαπλάττοντα, κρατύνοντα τὸ φρόνημα καὶ ἡμεροῦντα τὴν καρδίαν. Ἄλλοι λαοὶ ἀνήρτησαν τὰς θριαμβευτικὰς αὐτῶν δάφνας εἰς τὴν θύραν τῶν σχολείων των, ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἀπελπιστικὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος οὐτ' ἐδημιουργήθη οὔτε θὰ δημιουργηθῇ ὑπὸ τὴν στέγην τῶν ἰδικῶν μας. Ἡ ἐκπαίδευσις ἡμῶν ἡμιάζει πρὸς ἀσθενῆ, ἣν συντηροῦμεν διότι δὲν δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν αὐτὴν ν' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀναρρώσεως τῆς ὁποίας ἐλαχίστας ἔχομεν ἐλπίδας.

Συνήθως ὡς αἷτιοι τῆς τριαυτῆς καταστάσεως τῆς παρ' ἡμῖν παιδείας θεωροῦνται οἱ διδασκαλοὶ. Εἶνε ἀμόρφωτοι, εἶνε σκαιοί, εἶνε ἀμαθεῖς! κραυγάζουσι πολλοί. Βεβαίως οἱ πλεῖστοι τῶν διδασκάλων μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν πρὸς ψωμισμὸν μόνον, μεταλλάσσοντες αὐτὸ ἅμα τῇ πρώτῃ εὐκαιρίᾳ, οὐδὲ τὸ παράπαν δ' ἐννοοῦσι τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ

τὴν πρὸς τὸ ἔθνος εὐθύνην των. Ὀλίγοι ἐν αὐτοῖς εὐμοιροῦσι τῆς γενικῆς ἐκείνης ἀναπτύξεως, καὶ τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως, αἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ μελετήσῃ βαθέως τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων, καὶ ὑπόδειγμα ἄψογον νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς.

Ἄλλ' οἱ πταίοντες δὲν εἶνε μόνοι οἱ διδάσκαλοι· οἱ δὲ θέλοντες νὰ τοὺς λιθοβολήσωσιν ἄς ἐπίσχωσι τὴν χεῖρα αὐτῶν διότι ὁ λίθος δυνατὸν νὰ διευθυνθῇ καὶ ἀλλαχόσε.

Ἐφ' ὅσον ἡ παντοδυναμία τοῦ βουλευτοῦ δὲν σταματᾷ μέχρι τοῦ καταφλίου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐφ' ὅσον αἱ μεταθέσεις καὶ οἱ προβιβασμοὶ καὶ αἱ παύσεις δὲν κανονίζονται πρὸς τὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰ γράμματα τῶν διδασκόντων ἀλλὰ πρὸς τὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ κόμμα, παιδείαν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἐν Ἑλλάδι. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας εἶδε διδασκαλίσκους ἐναθρυνομένους οὐχὶ ἐπὶ ταῖς γνώσεσιν αὐτῶν, οὐχὶ ἐπὶ τῷ ζήλω των, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἰσχυρᾷ προστασίᾳ των, ἣτις ἐπέιχε παρ' αὐτοῖς θέσιν οἰαοσδήποτε ἀξίας. Ἄς ἀφεθῶσι μόνοι ἀπέναντι τῆς ὑπηρεσίας οἱ διδάσκοντες, ἄς λάβωσι τὴν ἀπόφασιν ὅτι τὸ μέλλον των θὰ δημιουργηθῇ ἐντὸς τοῦ σχολείου καὶ οὐχὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐργασίας των καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ψήφων των, καὶ τότε οἱ ἄχρηστοι θ' ἀποσυρθῶσιν ἢ θ' ἀποβληθῶσιν, οἱ ἀξιῶν ἔχοντες θὰ ἐνθαρρυνθῶσιν, οἱ λοιποὶ οἱ δυνάμενοι νὰ γίνωσι καὶ καλοὶ καὶ κακοὶ, κατὰ τὴν περίστασιν καὶ τὴν ἀνάγκην, θὰ σωφρονισθῶσι, θὰ βελτιωθῶσι.

Ἄλλη αἰτία δι' ἣν τὸ σχολεῖον δὲν στοχάζεται τοῦ σκοποῦ του παρ' ἡμῖν εἶνε διότι ἡ οἰκογένεια δὲν ὑποβοηθεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Εὐθὺς ὡς τὸ παιδίον γίνῃ τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν ὀδηγεῖται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ παραδίδεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου ἢ τῆς διδασκαλίσσης· οἱ πολλοὶ τῶν γονέων φρονοῦσιν ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ καθῆκον πρὸς ἀγωγήν τοῦ τέκνου των λήγει καὶ ἄρχεται τὸ τοῦ διδασκάλου· δὲν διανοίονται μετὰ τοῦ σχολείου τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ· θεωροῦσι τὸ σχολεῖον οὐχὶ ὡς ἐπίκουρον ἀλλ' ὡς ἀντικαταστάτην. Τοῦτο δὲ πράττουσιν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης τοῦ συνειδότος τύψεως.

Παράδοξος ἀντίθεσις! ὁ πατὴρ μοχθεῖ ὑπὲρ τῶν τέκνων του, ἂν δ' ἀσθενῆσῃ ποτέ, ἡ μήτηρ ἀγρυπνεῖ ἀγωνιώσα παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του· καὶ ὁμως ὅταν ἐπιστρέφῃ ἐκ τοῦ σχολείου τὸ θεληκτικὸν ἐκεῖνο ὄν, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ τὸ φιλεῖ ἐπὶ τῶν ἀνθηρῶν παρεῖων, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ καθίζει αὐτὸ ἐπὶ τῶν γονάτων του μετὰ στοργῆς, δὲν σκέπτονται πῶς νὰ καταστήσωσιν αὐτὸ τέλειον ἄνδρα ἢ γυναῖκα, πῶς νὰ ὀπλίσωσιν αὐτὸ ἐντελέστερον διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, πῶς ν' ἀφήσωσιν ἐν αὐτῷ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἀφορμὰς δυστυ-

χίας, πῶς διαπλάττοντες αὐτὸ ὅσον ἔνεστι εὐθύτερον τὸν χαρακτῆρα, καρτερικώτερον, ἐγκρατέστερον νὰ κατακτήσωσιν αὐτὸ ἀσφαλέστερον εὐτυχές.

Εἶνε ἀληθές ὅτι πλείσται οἰκογένειαι πρὸς τὴν ἔνδειαν παλαιούσαι καὶ ἐν ζοφερᾷ ἀμαθείᾳ καὶ σκαϊότητι ἠθῶν διατελοῦσαι ἀδυνατοῦσι νὰ παράσχωσι κατ' οἶκον ἀνατροφήν τινα εἰς τὸ τέκνον των. Τὴν εἶπε ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ ἐκ τοῦ αὐτῆς οἰκογενείας ἐρχόμενον παιδίον, ἀφ' οὗ ὑπὸ τὴν πατρικὴν στέγην ἄλλους λόγους θ' ἀκούσῃ, ἀλλὰ παραδείγματα θὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν; "Ὁ, τι ἰδρύεται τὴν ἡμέραν κρημνίζεται τὴν ἐσπέραν. Μέγα δυστύχημα εἶνε βεβαίως τοῦτο, διὰ τὸ ὅποιον ὁμως ἀγνοοῦμεν τίς πταίει· πάντως ὁμως δὲν εὐθύνεται ἐπ' αὐτῷ ὁ δυστυχῆς χωρικός, ὅστις ἐν τῇ περιβαλλούσῃ αὐτὸν ἀμαθείᾳ βαδίζει ὡς ὁ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀγνοῶν ποῦ προχωρεῖ, καὶ ποῦ πρέπει νὰ διευθυνθῇ.

Ἄλλὰ πρὸς ταῖς μὴ δυναμέναις νὰ ἐπιμεληθῶσι τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων των οἰκογενείαις εἰσὶ καὶ αἱ μὴ θέλουσαι νὰ πράξωσι τοῦτο ἐξ ἀκηθίας ἢ ἐλαφρίας. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν μητέρων ἐκείνων, αἵτινες μόλις ἀπαλλαγῶσι τοῦ βάρους τοῦ τέκνου των ὅπερ ἔφερον ἐν γαστρὶ παραδίδουσιν αὐτὴ εἰς ξένην τροφόν, ποτίσασαι δὲ τὸ σῶμα αὐτῶν μὲ ξένον γάλα, παραδίδουσιν αὐτὸ εἰς τὰς φροντίδας μισθωτῆς τινος παιδαγωγοῦ ἀστόργου ἢ διεφθαρμένης ὅπως ποτίσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του μὲ ξένα αἰσθήματα. Εἶνε τόσον ὠραῖον, βλέπετε, νὰ τρέχωσιν ἀνεξάρτητοι ὅπου θέλωσιν, εἰς ἐπισκέψεις καὶ χοροὺς, καὶ νὰ περιδιπλῶνται ἀνάρπαστοι ὑπὸ τῶν κυμάτων τῶν κοινωνικῶν τέρψεων! Τὸ παιδί! ἄς ζῆσῃ ὅπως εἰμπορεῖ, ἄς γίνῃ, ὅτι γίνῃ!... Αἱ τοιαῦται δέσποιναι, ἐξαίρεσιν εὐτυχῶς καὶ οὐχὶ κανόνα παρ' ἡμῖν ἀποτελοῦσαι, δύνανται νὰ ἔχωσιν οἰουοσδήποτε τίτλους καλλονῆς καὶ καταγωγῆς, ἀλλ' εἶνε ἀνάξια τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος μητῆρ. Ἀφοῦ ἡ καρδίκα των δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἄρρητον τῆς μητρὸς ἀγαλλίασιν, πασχει πῆρσιων· εἶνε δὲ καὶ ἀξιαὶ οἴκτου αἱ τοιαῦται διότι αἰσθάνονται τὴν ὀλιγωτέραν τῶν ἄλλων γυναικῶν· στεροῦνται αἰσθήσεως τινος· εἶνε ὡς εἰπεῖν τυφλαὶ ἢ κωφαὶ τῆς στοργῆς.

Ἐνταῦθα ὁμως πρόκειται περὶ τῶν ἀληθῶν μητέρων, περὶ τῶν ἀληθῶν γονέων. Ἀγνοοῦσιν ἄρα γε ὅτι τὸ σχολεῖον εἶνε πάντῃ ἀνίσχυρον πρὸς ἀγωγήν μὴ συνεπικουρούσης τῆς οἰκογενείας; ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ ἀκηθία αὐτῶν περὶ τῆς τύχης τοῦ πνεύματος, ἰδίᾳ δὲ τῆς καρδίκας τοῦ τέκνου των εἶνε αὐτόχρημα ἐγκλημα; Βεβαίως θὰ τὸ ἀγνοῶσι, διότι πῶς εἶνε δυνατὸν τῆς σαρκὸς αὐτῶν, πρὸς τὸ δροσερὸν καὶ ἐπίχαρι ὄν ἐν ᾧ εἶνε συνηνωμένη, ἐνηγκαλισμένη ὡς εἰπεῖν, ἡ συζυγικὴ τῶν ἀγάπη;

Ἡ οἰκογένεια καθήκον ἔχει ἔνθεν μὲν νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ σχολεῖον εἰς ὅ,τι πράττει, ἐτέρωθεν δὲ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ εἰς ὅ,τι δὲν πράττει. Τὸ μάθημα ὅπερ δὲν ἡδυνήθη νὰ νοήσῃ τὸ παιδίον δύναται ἢ μήτηρ διὰ τοῦ μητρικοῦ ὀρμεμψύτου νὰ καταστήσῃ σαφέστατον καὶ ἢ κοινοτάτῃ ἀλήθειαν ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς μητρὸς ἀποκτᾶ ἄρρητον γοητείαν. Τὸ ψυχρὸν τῆς ἠθικῆς διδάγμα ὅπερ ἐξήγαγεν ὁ διδάσκαλος ἐκ τοῦ μαθήματος, δύναται νὰ ἐμβάλλῃ αὐτὴ θερμὸν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τέκνου τῆς ἂν τὸ παιδίον ἐφάνη ἐπιμελές, ἔπραξεν ἀξίεπαινόν τι, οἱ γονεῖς τὴν ἐσπέραν πρέπει νὰ τὸ ἐνθαρρύνωσιν· προσηλωμένον ἐπ' αὐτοῦ διηνεκῶς ἔχοντες τὸ βλέμμα δέον νὰ παρατηρῶσι ἂν ἐλάττωμά τι ἢ προτέρημα φῆται ἐν αὐτῷ ἐκ τῆς μετ' ἄλλων παιδῶν συνδιατριβῆς. Καὶ τὸ μὲν ἀποκόπτουσι σύριζα, τὸ δὲ ποτίζουσι διὰ τῆς ἀγάπης των ὅπως ἀναδύσῃ κλῶνας καὶ ἀνθήσῃ. Πᾶσα χαρὰ τοῦ τέκνου δέον νὰ συγκινήσῃ καὶ τὴν καρδίαν τῶν γονέων.

Ἡρίστευσε, ἐπηνέθη ἐξόχως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου; γενικὴ χαρὰ ἐν τῷ οἴκῳ· πρέπει ν' ἀνταμειφθῇ διὰ φιλημάτων. Ἐλαβε μηδέν; οἰκογενειακὸν δυστύχημα, καθήκει τὴν ἐσπέραν ἐκείνην· ὁ πατὴρ μένει σοβαρός· ἡ μήτηρ παραμυθεῖ τὸ περίλυπον τέκνον τῆς νοθετοῦσα αὐτό. Τίς ἀμφιβάλλει ὅτι τὸ παιδίον καὶ διὰ νὰ ἴδῃ μόνον περιχαρεῖς τοὺς γονεῖς του θὰ προσπαθῇ ν' ἀριστεύῃ καὶ διὰ νὰ μὴ ἴδῃ αὐτοὺς περιλύπους θ' ἀγωνίζεται νὰ ἢ ἀνώτερον πάσης τιμωρίας; Ἄλλ' ὅταν ἐπιστρέφον ἐκ τοῦ σχολείου εὐρίσκει αὐτοὺς ἀδιαφόρους εἰς τὰς μικρὰς σχολικὰς χαρὰς καὶ θλίψεις του, πῶς νὰ κεντηθῇ εἰς φιλοτιμίαν, πῶς νὰ συγκινήθῃ ἂν μάλιστα ὁ διδάσκαλος εἶνε σκαιὸς τις ἐκτραχύνων αὐτὸ δι' ἀδίκου τιμωρίας; Ναί, ἡ μήτηρ καὶ ὁ πατὴρ πρέπει νὰ συμπληρῶσιν ἐν παντὶ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ διδάγματα, ὧν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἔχει τὸ παιδίον, καὶ ἅτινα τὸ ἀριστον σχολεῖον δὲν δύναται νὰ παράσῃ, διότι δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ. Ἐν τῷ σχολείῳ ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου τῶν σχέσεων κύκλου, δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ ἄθρᾶ τίνα αἰσθήματα. Τὸ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς αἰσθημα τῆς συμπαθείας, ἡ στοργή, ἡ εὐαίσθησις τῆς καρδίας ἀναπτύσσονται ἐν τῷ κόλπῳ τῆς οἰκογενείας μόνον. Ἡ πρακτικὴ ἠθικὴ, ἡ διὰ τοῦ παραδείγματος, ἡ ἀνωτάτη τῶν διδασκαλιῶν, ἐν τῷ σχολείῳ δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ. Ὁ μαθητὴς βλέπει τὸν διδάσκαλον διδάσκοντα, ἀλλ' οὐχὶ κοινωνικῶς δρῶντα, ἐλεοῦντα, πράττοντα τὴν ἀρετὴν, τὸ καθήκον—οὐχὶ κοινόν τι καὶ τετριμμένον καθήκον ὡς τὸ διδάσκειν ἐπὶ μισθῷ ἀλλὰ μέγα τι καὶ γενναῖον—δεικνύοντα αὐταπαρνησίαν, καρτερίαν, ἡρωισμόν τῆς καρδίας ἴσως.

Ταῦτα θὰ διδαχθῇ τὸ παιδίον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, πλησίον τῶν γονέων, παρὰ τὴν ἐστίαν· οὐχὶ δὲ μετὰ κόπου, ἀλλ' εὐχερῶς, ἀρκεῖ αἱ ἀγαθαὶ καὶ γενναῖαι πράξεις νὰ ἐπαναλαμβάνονται περὶ αὐτό. Τὸ βαθύ του βλέμμα ἑταστικῶς παρατηροῦν θ' ἀποθησαυρίζῃ ἐν τῇ καρδίᾳ ὅ,τι προβάλλεται αὐτῷ εἰς μίμησιν. Ἄλλ' ἂν ἡ διδασκαλία εἶνε εὐχερῆς εἰς τὸν μαθητὴν εἶνε δυσχερεστάτη εἰς τὸν διδάσκαλον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἀναλογισθῶσιν ὅτι πρόκεινται ὑποδείγματα ἀγωγῆς πρὸ τοῦ τέκνου των πρέπει νὰ πνίξωσι πᾶν ἐλάττωμα, πρέπει νὰ γίνωσι τοιοῦτοι ὅποῖον θὰ ἤθελον νὰ ἴδωσι τὸ τέκνον των. Ὁ γάλλος συγγραφεὺς Αἰμίλιος Σουβέστρ παρίστησιν ἐν τινὶ ἔργῳ του πατέρα μεριμνῶντα περὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ τέκνου του· ἀναγινώσκει σωρείαν παιδαγωγικῶν ἔργων, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆ ἔτι μᾶλλον περιπλέκει καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβάλλει αὐτόν. Τέλος ἀφείκει πάντα τὰ συγγράμματα ἀναμέτρησε καθ' ἑαυτὸν πόσον μεγάλη εἶνε τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἢ ἐπὶ τοῦ τέκνου ἐπίδρασις, ἀνελογίσθη πόσον ἐναποτυποῦσιν ἐν αὐτῷ τὸν ἴδιον αὐτῶν χαρακτῆρα, καὶ ἐν τῷ τετραδίῳ ὅπερ εἶχε προετοιμάσῃ ὅπως γράψῃ τὰς ἐκ τῶν μελετῶν ἐντυπώσεις του, ὑπὸ τὰς λέξεις *Πῶς πρέπει νὰ ἀναθρέψω τὸ τέκνον μου*, ἔγραψε τὰς λέξεις ταύτας: *Πρέπει νὰ γίνω καλλιτέρας!*

Καὶ πράγματι ὁ γονεὺς πρέπει νὰ γίνῃ καλλιτέρας· ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν, πρὸ πάντων δὲ ἀλλοίμονον εἰς τὸ τέκνον του, ἂν τῷ παρέχῃ θέαμα ἀνθρώπου βιαίου, ἐκδεδιτημένου, ὀργίλου, ἀκρατοῦς, βδελυροῦ· τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἐγκεντρίζει ὡς δηλητήριον εἰς τὴν ἀψίαν τοῦ παιδὸς ψυχῆν.

Τὸ τέκνον λοιπὸν φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ χαρακτῆρος τῶν γονέων, ἰδιαίτατα δὲ τῆς μητρὸς. Ὁ Μέγας Ναπολεὼν ἔλεγεν ὅτι «ἡ μέλλουσα διαγωγή παιδίου τινὸς ἐξαρτᾶται καθ' ὅλοκληρίαν ἐκ τῆς μητρὸς» τὸ δὲ μεγαλεῖον εἰς ὃ ἀνῆλθεν ἐθεώρει ἐν μέρει ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπιμελείας ἣν κατέβαλεν ἡ μήτηρ του πρὸς ἐπίρρῳσιν τῆς θελήσεώς του.

Ὅποῖαν ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ ὁ μητρικὸς χαρακτῆρ ἐπὶ τοῦ παιδίου, μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐπόμενον. Ἐν τινὶ ἀγγλικῷ καταστήματι ἐν τῷ ὀποίῳ ἐργάζοντο πολλὰ παιδιά, οἱ διευθύνται πρὶν δεχθῶσι παιδίον τι ὡς ἐργάτην ἐζήτουν πληροφορίας περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς μητρὸς, διότι ἐκ πείρας ἐγίνωσκον ὅτι ἂν αἱ πληροφορίες ἦσαν εὐάρεστοι ὑπῆρχε βεβαιότης· σχεδὸν ὅτι τὸ παιδίον θὰ ἐδέκνουν καλὴν διαγωγήν.

Ἡ εὐθυγνώσια, ἡ καρτερία, ἡ τιμιότης, ἡ εὐαίσθησις τῆς καρδίας τοῦ Οὐασιγκτῶνος ἐνυπῆρχον ἐν τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ἧτις ἦτο γυνὴ ἔξοχος. Περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Γκαίτε διηγοῦνται

ὄτι περιγηγῆς διὰ μακρῶν μετ' αὐτῆς συνδιαλεχθεῖς, ἀνέκραξεν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπερχόμενος :

— Τώρα ἐννοῶ πῶς ὁ Γκαϊτε ἐγένετο ὅ, τι εἶνε !

Καὶ ὁ Βύρων δὲ ὁ πλήρη πικρίας καὶ μίσους ἔχων τὴν καρδίαν, εἶνε ἀληθὲς δημιούργημα τῆς μητρὸς του. Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο ἐξάλλος καὶ φρικωδῶς πεισματώδης. Ἦτο σκληρὰ μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ἐνέπαιζε τὸν υἱὸν της διότι ἦτο χωλός. Πολλάκις ἐν τῇ ὄρμῃ τῆς ὀργῆς της ἐξεσφενδὸνα κατὰ τοῦ υἱοῦ της τὴν πυράγραν· ἐπὶ τέλους δὲ ἀπέθανε, λέγεται, ἐκ παραφορᾶς ὀργῆς, ἀνυχινώσκουσα τὴν σημείωσιν προμηθευτοῦ τινος. Αὕτη ἐνεστάλαξε τὸ δηλητήριο ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βύρωνος, ὅστις βραδύτερον ἐν τῷ *Τσαϊλὸ Χάρολδ* ἔλεγε· «Ἐν τῇ νεότητί μου δὲν ἔμαθον νὰ δεσπόζω τῆς καρδίας μου· ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς μου εἶνε δεδηλητηριασμένη.»

Ἐν τινι συνδιαλέξει μετὰ τῆς κυρίας Καμπάν ὁ μέγας Ναπολέων φέρεται εἰπών·—Τὰ μέχρι τοῦδε ἐκπαιδευτικὰ συστήματα μοι φαίνονται καθ' ὁλοκληρίαν ἄχρηστα· τί λείπει ὅπως ὁ λαὸς ἀνατραφῆ ὅπως πρέπει ;

— *Μητέρες!* ἀπεκρίθη ἡ κυρία Καμπάν.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

— Ναί, ὠρίσατε τὸ ἀληθὲς ἐκπαιδευτικὸν σύστημα διὰ μιᾶς λέξεως, εἶπεν ὁ Ναπολέων. Σᾶς ἀναθέτω λοιπὸν νὰ μοῦ μορφώσητε μητέρας, αἱ ὁποῖαι ἡμέραν τινὰ νὰ εἶνε κατάλληλοι ν' ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα των.

Ἐν τῷ βλέπωμεν τοὺς ἀποφοιτῶντας ἐκ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἡμῶν νεανίσκους καὶ τὰς ἀποφοιτώσας ἐκ τῶν παρθηναγωγείων νεάνιδας, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινων, ἀνεματίστους μὲν κατὰ τὰ γράμματα, πάντῃ δ' ἀμορφώτους κατὰ τὸν χαρακτήρα, καὶ στερουμένους στερρᾶς καὶ ὑγιούς ἀνατροφῆς, ἐν τῇ θλίψει ἡμῶν δὲν πρέπει νὰ καταφερόμεθα κατὰ μόνων τῶν διδασκάλων· πλὴν τῶν παριῶν τούτων τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας πταίουσι καὶ αἱ οἰογένειαι.

Πάντες ἐσμὲν ὑπεύθυνοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τοῦ φρονήματος καὶ αἰσθήματος καταπτώσει, καὶ πάντες δεόν νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῶν. Οἱ φωνασκούντες ὅτι εἶνε φίλοι τοῦ λαοῦ ἄς καταβῶσι ἀπὸ τῶν νεφελῶδων θεωριῶν των εἰς τὴν χαμηλὴν πραγματικότητα, καὶ ἄς χρησιμοποιήσωσι τὸν ζῆλόν των πρὸς φωτισμὸν τῶν πολλῶν, ὅτινες ἐν βαθυτάτῃ κητάκεινται σκοτίᾳ. Φιλόσοφος τις λέγει πού : «*Χώρα ἀξιοῦσα νὰ ἦ ἐλευθέρη πρέπει νὰ φωτισθῆ, εἰδεμὴ τὰ κάλλιστα τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς καθίστανται ἐπικίνδυνα· ὑπάρχει φόβος μὴ ἂν τὰ δικαιώματά της ὑπερβιῶνται τὴν ἀνάπτυξιν της ἀποπληρωθῆ καὶ ἐν τῇ νομιμωτέρᾳ αὐτῶν ἐξασκή-*

σει.» Ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις γραμμαῖς περιλαμβάνεται ἡ θλιβερὰ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν. Ἄν ἀντὶ ἐπαναστάσεως πρὸς ἀπόκτησιν ἐλευθεριῶν ἐπεχειροῦμεν ἐπανάστασιν πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ παιδαγωγῆσιν ἡμῶν, πρὸς ἀπόκτησιν ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, σήμερον θὰ εἴμεθα μᾶλλον ἐλεύθεροι.

Τὸ κακὸν ἐγένετο κακὸν φοβερόν· ἀλλὰ καταβάλλεται κἂν φροντίς πρὸς ἐπανάρθωσιν αὐτοῦ ; Βελτιοῦμεν εἰλικρινῶς τὴν παιδείωσιν ἡμῶν ; ἐργαζόμεθα, κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων ἐθνῶν, πρὸς ἡμέρωσιν τῶν ἠθῶν τοῦ λαοῦ ; ἀνυψοῦμεν τὴν οἰογένειαν παρὰ τὸ σχολεῖον ; Α. Π. Κ.

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

[Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε προηγούμε. φύλλον.]

Ἐν Λονδίῳ ἐκδίδονται πλεῖστα ἑκατοστύες ἐφημερίδων δυνάμεναι νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς κατηγορίας :

Μεγάλα καὶ μικρὰ καθημερινὰ φύλλα.

Ἐφημερίδες εἰδικαί, τοπικαί, σατυρικαί, εἰκονογραφημένα καὶ σκανδαλώδεις.

Περιοδικὰ καὶ ἐπιθεωρήσεις.

Ἐφημερίδες μὲ ὑπαγόμεναι εἰς τὰς ἀνωτέρω ὑποδικιρέσεις.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν καθημερινῶν φύλλων εἶνε οἱ *Καιροί*, ὁ *Ἡμερήσιος Τηλέγραφος*, ἡ *Σημαία*, τὰ *Ἡμερήσια Νέα*, ὁ *Ἐωθινὸς Ταχυδρόμος*, τὰ *Ἡμερήσια Χρονικά*, ἡ *Πάλλ Μάλλ Γκάζετ*, ἡ *Ἐφημερίς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου*, ἡ *Σφαῖρα* καὶ ἡ *Ἠχώ*.

Οἱ *Καιροί*, ἡ μεγαλειτέρα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ ἀπόλυτος μονάρχης τοῦ τύπου, σήμερον ὅμως ἔχει ἀνταγωνιστὰς τὰ φύλλα ὅσα προανέφερον. Δὲν εἶνε δεσμευμένη μὲ κανὲν κόμμα καὶ διὰ νὰ διατηρήσῃ ἀκεραίαν τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ τὴν οὐδετερότητά της ἀποφεύγει τὴν σχέσιν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ πολιτευομένων. Οἱ *Καιροί* εἶνε πρὸ πάντων ἐφημερίς τῶν κοινῶν ὑποθέσεων, εἶνε τὸ ὄργανον τοῦ Ἄστεος. Ἐπὶ δύο γενεὰς τὸ κῦρος αὐτῆς ὑπερίσχυεν εἰς πάντα τὰ κοινοβουλευτικὰ καὶ νομοθετικὰ ζητήματα καὶ διὰ τὰ ἐννεα δέκατα τῶν ἀναγνώστων της ὁ λόγος της εἶνε χρησιμὸς ἀσφαλῆς. Ὅσακις ἐκφέρει τὴν γνώμην της ἐπὶ τινος συζητήσεως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ συνηγορία της. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πᾶσαι αἱ ἐφημερίδες ἀναλύουσιν ἢ ἀναδημοσιεύουσι τὰ ἄρθρα της. Εἰς τινὰς χώρας ἡ πολιτικὴ τῶν *Καιρῶν* θεωρεῖται ὡς ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, φίλοι δὲ καὶ ἐχθροὶ παραδέχονται τὴν πολιτικὴν ταύτην ἢ τὴν ἀποκρούουσιν ὑπ' οἷον τύπον τὴν παρῳασιάζει ἡ ἐφημερίς τοῦ Ἄστεος. Ἐν Ἰνδίας, ἐν Καίρῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ γνώμη τῶν *Και-*